

- позицію “оптиміста” (людину з гумором, яка постійно підбадьорює інших) – 194 чоловіка;
- позицію “організатора” (людину, яка володіє організаторськими здібностями, яка уміє проявити ініціативу, повести інших за собою) – 109 чоловік;
- позицію “людина ділова” – (людину, яка прекрасно знає свою справу і не витрачає марно часу на непотрібні розмови, яка цінує час оточуючих) – 101 чоловік.

Як бачимо, серед запропонованих позицій молодих учителів приваблює більше всього позиція “інтелектуала” і позиція “людина душі”. Результати анкетування свідчать про те, що молоді вчителі мають потребу в поповненні своїх знань і тому не заперечують ролі самоосвіти.

Самоосвіта являється важливим шляхом духовного збагачення людини, її руху вперед, рівнем її компетентності, так як розвиток людини завжди проходить в процесі її особистісної діяльності, а рушійною силою цього розвитку виступає особиста незадоволеність. Ось чому важливо в перші роки роботи в школі зорієнтувати вчителів на пошуки шляхів вдосконалення професіоналізму під час самоосвітньої діяльності.

О.В.Марк

ПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ЯК СКЛАДНЕ ОСОБИСТІСНЕ УТВОРЕННЯ

У статті розглядається педагогічна компетентність учителя як складного особистісного утворення, аналізується її структура та основні елементи.

This article considers the professional competence of a teacher as a complex personal unit, its structure and basic elements are analyzed.

Взаємодія освітніх систем України та європейських країн-учасниць Болонської угоди відкриває перед вітчизняною системою освіти нові перспективи. З огляду на новітні тенденції розвитку суспільства, основні принципи і вимоги Болонської декларації; створення єдиного ринку праці та інтелектуального простору, підвищення мобільності кадрів, особливо великого

значення набуває формування професійної компетентності майбутніх викладачів. Соціальні й економічні процеси, що мають місце в Україні актуалізують проблему становлення професіоналізму вчителя, розвитку його професійної компетентності.

Проблема професійної підготовки педагога розглядається в працях Я.А.Коменського, Д.Дедро, К.Д.Ушинського. Особливої уваги діяльності вчителя надавали В.О.Сухомлинський, А.С.Макаренко. Поняття “професійної компетенції” з’являється у багатьох наукових дослідженнях Ю.К.Бабанського, В.О.Сластьоніна, І.А.Зазюна, Л.В.Кондрашової, В.А.Кан-Каліка. Питання формування компетентності майбутнього фахівця знайшли місце в роботах П.К.Волинського, Т.Ф.Бугайло, Є.Азимова, Т.М.Балихіної, О.В.Гневек, В.Ф.Русецького, А.Щукіна.

Окремі аспекти професійної підготовки сучасного педагога представлені у працях А.К.Маркової, яка розробляє психологічну модель професійної компетенції вчителя, І.І.Риданової, Н.В.Кузьміна, О.А.Абдуліна, які розробляли комунікативні вміння в структурі педагогічної майстерності; Л.А.Петровської, яка досліджує педагогічну компетентність в спілкуванні; Н.Хомського, С.Л.Братченко в дослідженнях з лінгвокомунікативних аспектах мовлення.

Серед новітніх досліджень з проблеми формування педагогічної компетентності слід зазначити роботи А.В.Хуторського, Н.І.Білоконної, О.Семенов, В.Шуляр, О.М.Пехоти, С.О.Сисоєва, О.Б.Бічич, О.Ф.Бондаренко, Т.Ю.Тамбовкиної, Л.В.Смирнової, В.Краєвського, І.Зимньої, С.Шишова.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про відсутність єдності у визначенні поняття “компетентність”. У багатьох педагогічних дослідженнях можна зустріти змішання понять “готовність”, “компетентність” та “професіоналізм”. Мета нашої статті – проаналізувати різні точки зору та підходи у визначенні сутності поняття професійно-педагогічної компетентності.

На взаємозв'язок, що існує між поняттями “готовність”, “компетентність” та “професіоналізм” вказують у своїх працях Л.П.Алексєєва та Н.С.Шаболдина і це логічно призводить до поняття “професійна компетентність”. Відповідно до визначення цих понять Л.П.Алексєєва і Н.С.Шаболдина трактують професійну компетентність як “інтегральну характеристику ділових і особистих якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвід, достатній для здійснення мети даного роду діяльності” [1;97]. Також науковці Т.В.Новікова, В.І.Журавльов, С.Б.Єлканов, Н.Ф.Тализіна вважають, що компетентність – одна з ознак професіоналізму. Здійснюючи понятійне порівняння термінів компетентність” та “професіоналізм”, А.К.Маркова зауважує, що людина може бути професіоналом у своїй сфері, але не бути компетентною у вирішенні всіх професійних питань. Тому доцільно вивчати сторони професійної компетентності окремо. На загал, А.К.Маркова, О.О.Вербицький визначають професійну компетентність через систему знань, умінь та навичок, способів діяльності, психологічних рис, які необхідні вчителю для здійснення педагогічної діяльності.

І.А.Зязюн включає професійну компетентність в системне поняття “педагогічної майстерності” нарівні з такими властивостями особистості як гуманістична спрямованість діяльності вчителя, педагогічні здібності і педагогічна техніка [3; 30]. За І.А.Зязюном професійна компетентність є підвалиною професійної майстерності. “Зміст професійної компетентності – це знання предмета, методики його викладання, педагогіки й психології” [3;32]. Він зазначає, що “складність набуття професійної компетентності полягає в тому що професійне знання має формуватися на всіх рівнях: методологічному, теоретичному, методичному технологічному” [3; 33].

Професійна компетентність учителя визначається Л.В.Кондрашовою як “єдність його теоретичної й практичної готовності до педагогічної діяльності” та характеризує його професіоналізм [4;98]. Л.В.Кондрашова також наголошує, що показником педагогічного професіоналізму постає комплексна характеристика, яка включає в себе вимоги суспільства до

особистості вчителя і специфіку педагогічної діяльності. Такою комплексною характеристикою виступає морально-психологічна готовність до педагогічної діяльності [5;13]. А.К.Маркова також підкреслює, що серед сторін професійної компетентності етична має переважне значення [6; 34], оскільки передусім моральні цінності й установки визначають мету, стратегію і тактику педагогічної дії.

В.О.Сластьонін і Є.М.Шиянов розкривають структуру професійної компетентності через педагогічні вміння [9; 40-41]. А.К.Маркова розглядає компетентність як співвідношення в реальній праці професійних знань і вмінь, професійної позиції та психологічних якостей особистості [6; 113-126].

К.Б.Віаніс-Трофименко професійною компетентністю вчителя називає “таку пошукову діяльність педагога, коли на основі бази знань, вмінь, навичок та усвідомленого розуміння своєї ролі у суспільстві, безперервного самовдосконалення й саморозвитку особистості він забезпечує оптимальний варіант організації навчально-виховного процесу з метою формування творчої особистості” [2; 236].

Слід зазначити, що професійна компетентність – це фактично результат професійної підготовки фахівця, якісна характеристика, це єдність теоретичної і практичної готовності до професійної діяльності, у тому числі і педагогічної [7; 145].

Л.З.Тархан у своїх дослідженнях виділяє основні рівні професійної компетентності: навченість, професійна підготовленість та професійний досвід.

Отже, ми можемо зробити висновок, що поняття “професійна компетентність” є складним інтегрованим поняттям, для подальшого визначення якого треба послуговуватися інтегрованим комплексним підходом. По-друге, професійна компетентність базується на взаємозв'язку теоретичних знань, практичних умінь, навичок, а також значущих особистісних якостей, що обумовлюють готовність учителя до активного виконання педагогічної діяльності.

Таким чином, ми можемо виділити в структурі професійної компетентності такі базові компоненти:

- професійно-змістовний, який включає комплекс теоретичних знань з предмета, педагогіки, психології, методики;
- професійно-діяльнісний, до складу якого входять практичні уміння та навички, досвід в даній області;
- професійно-особистісний;
- професійно-творчий.

Аналіз психолого–педагогічної літератури свідчить про достатню розробленість в науковій літературі перших двох компонентів в структурі професійної компетентності учителя, тому ми хочемо більш детально зупинитися на останніх: професійно-особистісному та професійно-творчому.

Для нашого дослідження особливо важливі висновки А.К.Маркової про такі професійно-особистісні якості як: педагогічні здібності, характер і його риси, психологічні стани і процеси.

Ми також можемо віднести до професійно-особистісного компонента такі соціально-психологічні якості як: рефлексія, гнучкість, емпатичність, товариськість, здібність до співпраці, емоційно привабливість, комунікативність. Оскільки, специфіка педагогічної діяльності обумовлює особливу значимість соціально-психологічних якостей, які сприяють між особовій та рольовій взаємодії викладача з учнем. Саме наявність цих якостей слід вважати ознакою готовності учителя до педагогічної дії.

Професійно-творчий компонент має включати такі інтегральні характеристики особистості: педагогічна самосвідомість, індивідуальний стиль, креативність, які дозволяють проектувати та прогнозувати результати педагогічного процесу, вибирати найефективніші серед багатьох засобів і шляхів його організації, сприяти соціалізації, формуванню загальної культури особистості.

Таким чином, професійна компетентність є складною інтегрованою характеристикою, яка базується на взаємозв'язку теоретичних знань, практичних умінь, навичок, а також значущих особистісних якостей, що обумовлюють готовність учителя до активного виконання педагогічної діяльності.

Відповідно, формування й розвиток професійної компетентності учителя проблема актуальна і неординарна.

Література

1. Алексеева Л.П., Шаболдина Н.С. Преподавательские кадры: состояние и проблемы профессиональной компетентности. – М., 1994. – С.44.
2. Віаніс-Трофименко К.Б. Професійна компетентність вчителя як необхідна умова сучасного навчального процесу.// Педагогічні науки. Збірник наукових праць. Вип.. 38. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2005. – С.233- 236.
3. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність: Підручник –К.: Вища школа, 2004. – 422с.
4. Кондрашова Л.В. Процесс обучения в высшей школе. – Кривой Рог, 2000. -218с.
5. Кондрашова Л.В. Методика подготовки будущего учителя к педагогическому взаимодействию с учащимися. – М., 1990.– С.160.
6. Маркова А.К. Психология профессионализма. - М., 1996. – с. 308.
7. Павлик О.А. Формування технологічної компетентності майбутнього вчителя-словесника.// Професіоналізм педагога. Європейський вибір України. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. – Ялта. - 2005. – С. 244.
8. Слостенин В.А. Педагогіка. М.: 2000. 512с.
9. Слостенин В.А. Формирование личности советской школы в процес се профессиональной підготовки. - М.: Просвещение, 1976. - 160с.

Л.О.Савченко, Л.В.Бешевець

ПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВЧИТЕЛЯ

В статье рассмотрены составляющие педагогической компетенции. Определено понятие “педагогическая компетенция” учителя.